

П^{*Раїса*}**ЛОТНИКОВА**

НЕПМАНША

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2019

Лист перший КОЛИШНІ ЛЮДИ

Іноді мені вбачається, що у нас зі Словом якась не-взаємна любов — я його люблю, а воно мене — ні. Чекаю його, шукаю, кличу... Уже ніби й відчуваю живе, правильне, справжнє десь поряд. А воно промайне й зникне, залишаючи тільки меланхолію. Виходить, познущалося. Це ж я його люблю, це я не можу жити без нього, а йому до мене байдуже.

Іване, мені боязно писати ваше ім'я, але без нього я не буду знати, для чого й для кого пишуться ці листи. Іноді мені здається, що Ви десь поруч, хоча, може, верст та верст... Та найчастіше страх за Вас притискає мене гарячою спиною до холодної стіни, до чужого паркану, примушує озиратися навсібіч, шукаючи поглядом у натовпі...

Так сталося, що тепер я живу в місті Білої альтанки. Багато чого тут припало мені до душі: Іванова Гора, яку

так величають, дякуючи Котляревському, мені своєю назвою викликає спогади про Вас. Тут жив Володимир Галактіонович Короленко, минуло зовсім небагато часу, як він відійшов у засвіти. Люди розповідають, що Полтава три дні прощалася з письменником. День його поховання було оголошено траурним. Не працювали підприємства, установи, школи, театри й кінотеатри, бібліотеки. І мені подумалося, що, може, не все втрачено, що, може, ця влада таки вилюдниться... Мені подобається в цьому вкрай провінційному місті повітря, воно легке й пахуче, бо влітку тут багато матіоли. Урешті-решт мені подобається навіть моє напівголодне, але якесь не публічне, зачаєне й від того вільніше, ніж у Києві, життя. Мені знову хочеться писати про все, ніби словами просто розсунути довкола себе ніч. Довге мовчання має свої не найгірші роздуми. Та іноді мовчання може закінчитися так, ніби за величезним темним вікном розвиднилося. Постійно жити в пітьмі можуть тільки незрячі.

Завжди на цьому світі є люди, без яких ми — ніщо. Такою людиною для мене став брат Миколка. Після довгої невідомості й важкого усвідомлення абсолютної самотності, коли я навіть забувати про нього могла, бо розлетілася врізнобіч метеоритами, доля зглянулася й звела мене з єдиною рідною душею на коротку мить, щоб було кого обійняти. Брат у своєму тілесному каліцтві після війни й

революції став дуже набожним християнином і, стиснувши мої худючі й гострі плечі, вчора казав:

— Люба сестро, що ти пишеш? Прошу тебе, не пиши книжок. Книжка — то вчення. А повчати може не кожна людина.

— Та я ж пишу не книжки — я пишу листи.

— Кому? Хіба листи пишуть кожного дня?

— Я не хотіла б казати, кому, але якщо ти наполягаєш...

— Ні, я не наполягатиму. Скажеш, коли зрине бажання.

Я дивилася на брата вдячними очима і подумки просила Господа пробачити мені сміливість занотувати свою думку на папері. Та, думаю, Всевишній не буде гніватися, бо ми всі створені Ним по подобі Його. А якщо Він — Творець, то ми всі трохи творці: хтось творить сад, хтось — хліб, хтось — музику чи картину, а я творю текст, який нікого не має повчати; він тільки може розбудити душу для почуття. У своєму думанні я не суддя, не прокурор і навіть не адвокат — я можу стати лишень свідком свого сутужного часу. Але іноді обставини мимоволі роблять із нас катів. Над цим буду ще довго роздумувати. Не знаю, чи хочеться бути прочитаною кимось, окрім Вас, Іване? Та все ж прикро відати, що мої слова можуть стати звичайнісіньким непотребом і ніколи не знайдуть свого читальника. Тоді їх можна буде викинути на смітник, як усе, чим ніхто не користується.

Ще вчора ми з Миколкою стояли біля Білої альтанки й милувалися осінньою жагучою пишнobarвністю. Вечоріло. Сонце поволі спадало додолу за нашими спинами. Під самісінькою Івановою горою стояли табором цигани. Три кибитки замикали невеличкий простір уявним колом. Спочатку людей, одягнутих скоріше неохайно, ніж строкато, було небагато, але невдовзі вони почали сходитися звідусіль, стікатися струмочками повз альтанку, розмовляючи по-своєму голосно й вільно. Ми слухали їхню жваву мову, але не розуміли. Іноді російські поодинокі слова виринали із палкого гамору.

Повз нас пробігли собачата. Стара сука попленталася за цуценятами, вона ледь устигала за цьоголітками. Драглисті соски обвисали торбинками мало не до землі. Зграйка покотилася з гори на репет.

— Пішли звідсіль, — сказав Миколка. — Вони такі галасливі.

— Я хочу подивитися. Зроду не бачила так близько циганського табору. Ти тільки поглянь, які вони всі живі й вольні!

Ми стояли на горі, а барвиста юрба внизу множилася. Босонога, забруднена, аж чорна дітлашня нагребла купу опалого листя й борсалася в тому рухливому царстві разом із маленькими цуценятами. Дорослі зібралися біля бородатого цигана в крислатому капелюсі, а невдовзі бі-

ля них засичало, запалало, заспівало вогнище. Стара жінка повісила над полум'ям казана. А ще за мить гітара в руках ставного простоволосого цигана із чорною смужечкою вусів над губами зопалу зайшлася «венгеркою», дівча років дванадцяти тріпнуло ледь помітними груденятами й, замітаючи битий ґрунт ошматтям рясної спідничини, метнулося до гітариста, зігнулося перед ним пагінчиком, звело рученята над головою й пішло водовертю. Циганське плем'я замкнуло коло. І ні смутку тобі, ні печалі, ні од Бога — докору, ні од людей — сорому....

Я вчепилася від хвилювання в Миколчину руку, стисла її, стримуючи емоції й дикий захват. У грудях солодко зацеміло.

Звідкілясь у цій жвавій смагляволицій ватазі взявся рудобородий чужорідний здоровань у нетутешніх постолах з невеличкою балалайкою в руках, він став поряд із гітаристом і, підтоптуючи ногою, почав підігравати. А то ще вмить додалися іскристі звуки, гучні удари — хтось, невидимий у натовпі, вигравав на бубоні. Із гурту виокремилася дві чорні, як ніч, жінки чи дівчини, й усе біля підніжжя гори вмить замерехтіло, взялося на вихор, задзеленчало дешевим скляним намистом, пішло покрутом. Коли гітарист ударив завершальний акорд, танок розсипався — стих. Мені стало шкода. Та рудобородий чоловік не дав дійству завмерти, він дрібно забренчав на трьох струнах

балалайки й голосно ушкварив частівкою по підгір'ю і до нас докотилося:

*Вот же времячко летит!
Пять годочков стукнуло,
Как Капланка в Ильича
Из нагана пукнула.*

Цигани щільно обступили нового соліста, і брутальні частівки понесли над низькодолом мало не до самісінької Ворскли. Ми з братом мовчки презирнулися й поволі пішли горою повз будинок, у якому, кажуть люди, жив Іван Котляревський, далі — повз Успенський собор... Та не встигли дістатися вулиці, як нам назустріч звідкілясь вирвалася убивча мелодія похоронного маршу. Вона невидимкою бігла назустріч нам, оточувала звідусіль, і від тих потужних і недоладних звуків волосся на голові ставало дибки, а ноги затерпали. Миколка, викрививши покалічену спину, схилився до мене:

— Що це вони проти ночі надумали?! Пішли з цієї божевільні скоріше!

Він поривався йти швидше, та рухи сковувала колишня рана, залишена йому Першою світовою війною на вічний спомин і страждання, і ми поволі наблизилися до вулиці з новоспеченою назвою Жовтнева, яку корінні мешканці Полтави вперто називали Олександрівською. Похорон-

---

ЗМІСТ

Воскресіння	3
<i>Лист перший.</i> Колишні люди	39
<i>Лист другий.</i> Школа політграмоти	52
Варя	60
<i>Лист третій.</i> Театр	70
Геній у камуфляжці	85
<i>Лист четвертий.</i> Софка	98
Де він — рай?	115
<i>Лист п'ятий.</i> Прощання і зустріч	133
Вино і сіль	146
<i>Лист шостий.</i> Непман	156
Розрив	170
<i>Лист сьомий.</i> Пастельно-бузковий макінтош	176
Бовван	194

<i>Лист восьмий.</i> Дике птаство з минулого	203
Каліка	218
<i>Лист дев'ятий.</i> Тоді була неділя	225
Шельмівська моя пика	236
<i>Лист десятий.</i> Коли ударило в дзвони	250
Співає Іван Семенович	266
<i>Лист останній.</i> Тільки — ти... ..	278